

MAGYARORSZÁG KORMÁNYA

J/11395. számú

JELENTÉS

a tanyák és tanyás térségek megőrzéséről, fejlesztéséről szóló

49/2009. (V. 27.) OGY határozatban foglaltak

2011. és 2012. évi végrehajtásáról

**Előadó: Dr. Fazekas Sándor
vidékfejlesztési miniszter**

Budapest, 2013. május

I. Előzmények

A tanyak és tanyás térségek megőrzéséről, fejlesztéséről szóló 49/2009. (V. 27.) OGY határozat (a továbbiakban: OGY határozat) a tanyát úgy határozza meg, mint hagyományos gazdálkodási, települési és létformát, a magyar társadalmi, településszerkezeti- és gazdaságtörténeti örökség több évszázados múltra visszatekintő részét. Sajátos társadalomföldrajzi, építészeti, nyelvi, néprajzi és tájképi sajátosságai révén a tanyás településrendszer a magyar nemzeti örökség, ezzel együtt pedig az európai örökség részét képezi.

Ennek érdekében **a tanyak és tanyás térségek védelme és fejlesztése, a tanyavilágban meglévő nemzeti értékeink megőrzése, valamint az itt élők iránti társadalmi szolidaritás kifejezése közös nemzeti kötelezettségként került meghatározásra.**

Az OGY határozatnak megfelelően az alábbi jelentésben az elvégzett kutatások eredményei kerülnek összefoglalásra, valamint a kormányzat eddig megtett lépései, annak érdekében, hogy a tanyás településrendszer megőrzését, fejlesztését célzó – az OGY határozat 3. pontjában meghatározott – Cselekvési Terv kialakításra kerülhessen.

II. Az adatgyűjtés problémaköre

Hazánk tanyai lakosságának számára, életkörülményeik felmérésére vonatkozó adatbázis összeállítása nem egyszerű feladat. A tízévente megrendezésre kerülő népszámlálások során külön nem mérik fel a tanyákat, illetve a tanyán élő lakosság számát. Az adatlapokból csak az derül ki, hogy külterületen található-e az adott ingatlan, illetve az adatlapot kitöltő személy külterületen él-e. **Ezen információk alapján pedig csak becsülni lehet a külterületen élők számát, szociális-gazdasági helyzetüket.** A 2001-es népszámlálás adatai alapján Magyarországon a külterületi népesség 207.284 fő volt, melyből 168.232 fő élt valamely alföldi megyében, 90.150 fő pedig ezen belül is hazánk legnagyobb és legmeghatározóbb tanyás térségének számító – 104 településből álló – Homokhátságon. E területen a lakosság 15,37%-a minősül tanyai népességnek. A homokhátsági tanyak kétharmadán folyik gazdálkodás. A Homokhátságon mintegy 1500 lakott és 2000 lakatlan tanyán nincs villany, továbbá mintegy 3800 tanya nehezen megközelíthető. A legfrissebb, 2011-es népszámlálás adatai alapján Magyarországon a magánháztartásban élő külterületi népesség 293.976 fő volt. Ebből 169.379 fő élt valamely alföldi megyében, ezen belül 64.362 fő pedig Bács-Kiskun megyében, a Homokhátság központi megyéjében. A tanyás térségek megújítása e koncentráltan fennmaradó tanyás területeken különösen indokolt és szükséges.

III. A tanyak helyzete – tanulmányok, helyzetfelmérés az elmúlt évtizedben

Az előző pontban bemutatottakból következik, hogy a tanyavilág tényleges állapotát csak megközelítőleg ismerjük, hiszen megfelelő szintű, naprakész statisztikai adatokkal felállított teljes adatbázissal nem rendelkezünk. Ezért alapvetőek és kiemelten fontosak azok a munkák, amelyek a tanyavilág további feltérképezésére, a tanyai lakosok, tanyai gazdaságok helyzetét jellemző információk begyűjtésére irányulnak. Az elmúlt évtizedben több ilyen felmérés is készült.

A Szent István Egyetem, a Corvinus Egyetem, a Károly Róbert Főiskola és a Kecskeméti Főiskola tanárai és hallgatói a Lakiteleki Népfőiskola szervezésében, az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézet Kecskeméti Osztálya szakmai irányításával 2002–2003-ban, majd 2009–2011-ben szisztematikus és sokoldalú tanyakutatást végeztek a Kiskunság 24 településén, az e célra szerveződött Tanyakollégium keretében. A Tanyakollégiumok munkáját mindkét alkalommal konferencia zárta. A kutatások eredményeire alapozva, a tanyák jövője érdekében zárónyilatkozatban összefoglalt ajánlások fogalmazódtak meg.

A Tanyakollégium az alábbi célokat tűzte ki:

1. a kiskunsági (Kecskemét és Kiskunfélegyháza környéki) tanyavilág felmérése és megismerése, az eredmények alapján a regionális és a kistérségi tervezés segítése, illetve a kormányzat és más döntéshozók számára is hasznosítható információk gyűjtése, ajánlások kidolgozása;
2. a két világháború közötti falujáró és tanyakutató mozgalmak hagyományainak felelevenítése;
3. a kutatásban részt vevő egyetemisták, a jövő értelmisége számára „tanyaélmény” nyújtása, figyelmük ráirányítása az alföldi tanyavilágra és a velük kapcsolatos területi és társadalmi problémákra. A kutatás keretében alapos helyzetfeltárás készült. A hallgatók a felkeresett települések több mint 1300 tanyáján jártak és készítettek kérdőíves felmérést. E munkarész feldolgozása az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézetében készült el. Az első átfogó eredményeket többek között a Falu című periodikában publikálták. A második kutatási forduló során négyszáznál több tanyaúra látogattak vissza a kérdezőbiztos tanárok és hallgatók. Olyan tematikus mélyinterjúkat készítettek tanyai lakosokkal, valamint községi vezetőkkel, amelyek tovább bővítették a népszámlálási és kérdőíves adatbázisokat. Ezek új ismereteket hoztak, amelyek segítségével folyamat-elemezések készültek, hozzájárulva a tanyán élők tényleges helyzetének és jövőképeinek megrajzolásához.

2005-ben a VÁTI Kht. az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézetével együttműködve a Homokhátság 104 településén végzett felmérést. A célterület három megyét (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád megye) és két régiót (Dél-Alföld, Közép-Magyarország) érintett. Ebben a térségben van az országban a legtöbb tanya, ahol a jellegzetes kiskunsági, homokhátsági tanyatípus jellemző. A felmérés célja egy átfogó fejlesztési program kidolgozásához szükséges adatok gyűjtése volt, amely a tanyás térségek helyzetének a javítását, különös tekintettel a tanyavillamosítási feladatokra vonatkozó átfogó fejlesztést foglalja magában.

A homokhátsági tanyafelmérés szerint a tanyavilág az elmúlás utolsó fázisában van, és ha nem történik tervszerű, átgondolt beavatkozás a megmentésére, a negatív folyamatok visszafordíthatatlanokká válnak, a tanyák hamarosan eltűnnek. A tanyák eltűnése nemcsak, hogy nagyon komoly társadalmi problémákat okozna (pl. agrárnépesség további csökkenése, városba áramlás), hanem a táji, környezeti fenntarthatóságot is veszélyeztetné, mivel a tanyáknak az Alföldön alapvető tájfenntartó szerepük van. Az Alföldnek a természetes környezeti feltételekhez leginkább alkalmazkodott település- és gazdálkodási formája a tanya.

A VÁTI Kht. és az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézetének 2005-ben végzett felmérése a tanyavillamosítás problémakörén túl a tanyavilág valamennyi problémájának átfogó feltárását célozta meg. **A felmérés eredményei alapján, a helyzetértékelés során a következő problémák kerültek megfogalmazásra a tanyavilágot illetően:**

- a tanyák „kedvezményezették” voltak a kárpótláskor, de csak kevésbé volt ennek hatása a tanyai gazdaságok érdemi megújulására;
- gazdálkodás konfliktusa a környezet- és természetvédelemmel;
- a tanyákon a mezőgazdasági tevékenység szerepe csökken;
- alacsony a mezőgazdaság jövedelemtermelő képessége;
- gazdálkodásra épülő hagyományos tanyaforma visszaszorulása;
- városi szuburbanizáció nyomán átalakuló külterület;
- a tanyaiak szinte „kiestek” az újjáalakuló helyi-önkormányzati közösségi társadalomból, képviselőik aránya jelentősen csökkent;
- nagyméretű és differenciált külterületi „népességmozgások” indultak be („kirajzó” városi gazdagok és szegények, elvándorló helyi fiatalok);
- a népesség elöregedése;
- a tanyán lakó népesség alacsony képzettségi színvonala;
- munkanélküliség, szociális gondok;
- elmaradott, nem fejlesztett infrastruktúra;
- rossz közbiztonság.

A felmérés adatai a fentiekben foglaltakat alátámasztják a megszűnt (összedőlt) és lakatlan tanyák nagy számával, a lakótanyákon belül a szociális problémákkal jellemezhető tanyák magas arányával, ezen belül az idősek magas arányával, valamint a villannyal ellátatlan tanyák adataival.

A megszűnt és lakatlan, valamint az időskorúak által lakott tanyák nagy aránya egy olyan trendet mutat, amely alapján a jelenleg még álló tanyák harmada is lakatlanná válhat vagy eltűnhet. A kiköltözés és a nyaralónak való megvásárlás ezt a folyamatot némileg ellensúlyozza, a hagyományos tanyai életforma azonban mindenféleképpen visszaszorul. A kiköltözés ugyanis sok esetben a legelesettebb családok részéről történik, akik a közüzemi díjak és egyéb költségektől való szabadulás céljából költöznek ki, ezáltal a tanyai szegénységet tovább mélyítik, de gazdálkodást nem folytatnak.

IV. A tanyák megoldásra váró problémakörei a kutatások alapján

- 1) Mezőgazdasági kistermelés romló körülményei az értékesítési nehézségek és az alacsony jövedelmezőség miatt. A Duna-Tisza közti Homokhátságon a talajvízsüllyedés miatt még élesebben merül fel a jövőbeli gazdálkodás lehetősége. A gazdálkodás a tanya létalapja, ha feltételei tartósan kedvezőtlenek, az a tanyák sorsát megpecsételi.
- 2) Rossz közbiztonság, amely a gazdálkodó, a lakó- és az üdülőtanyákat egyaránt veszélyezteti.
- 3) Infrastrukturális ellátás hiánya, illetve a falvakhoz, városokhoz képest lényegesen rosszabb körülmények (pl. kiemelten rossz külterületi utak, energiaellátás hiánya, ivóvíz problémák).
- 4) Alapszolgáltatások közvetlenül elérhetetlenek, közösségi terek nem biztosítottak.
- 5) Szociális problémák az idős tanyai lakosság és a tanyára kiszorult szegény családok esetében. A rászorulókat ellátását a fenntartási gondokkal küzdő tanyagondnoki hálózat biztosítja.
- 6) Tanyai épületállomány leromlása, nagyon sok a régi, komoly felújítást igénylő épület. Sok tanya romos vagy teljesen összedőlt, nagyon sok a lakatlan, gazdátlan tanya. A városkörnyéki tanyákat és az üdülőtanyákat gyakran nem a hagyományos tanyai

építészeti jegyeknek megfelelően újítják fel vagy építik meg, így sok esetben a tájba, környezetbe nem illő építészeti megoldások születnek.

- 7) Országosan és leggyakrabban helyi szinten is hiányzik a tanyákkal kapcsolatos átfogó koncepció és jövőkép. Nem egységes a tanyavilág. Sokszínű, jó és kedvezőtlen helyzetű tanyát egyaránt találunk, meglehetősen mozaikosan. Ezért komplex megközelítés szükséges a fejlesztési tennivalók megfogalmazásakor.

A Tanyafejlesztési Program indokltsága

A tanyás térségek, illetve a tanyákon élők, gazdálkodók helyzetének javítása évtizedek óta sürgetett, de forráshiány miatt folyamatosan halogatott célkitűzés. A tanyán élők helyzete az utóbbi fél évszázadban ugyanis mindig hátrányos volt. A tanyavilágban a hétköznapi élet alapvető szükségletei jobbra elérhetetlenek. A fentebb bemutatott kutatások is felhívták a figyelmet az alföldi tanyavilág helyzetének folyamatos romlására, a tanyai lakosság elöregedésére, a tanyai fiatalok elvándorlására, a tanyák fizikai leromlására, infrastrukturális hátrányaira, a lakhatás és a megélhetés nehézségeire. **A tanyarendszer teljes eltűnése komoly társadalmi problémákat okozna és a táji, környezeti fenntarthatóságot is veszélyeztetné, mivel az emberi léptékekben gondolkodó tanyáknak az Alföldön alapvető tájfenntartó szerepük volt mindig is.** A tanya az Alföldnek a természetes környezeti feltételekhez leginkább alkalmazkodott település- és gazdálkodási formája, ezért megőrzése életminőségi, fenntarthatósági és agrártermelési kérdés is. Tanyás vidékeink megfelelő fejlesztés mellett a fenntartható fejlődés, az integrált vidékfejlesztés és a többfunkciós mezőgazdaság Európában kialakult fejlesztési modelljének mintapéldái lehetnek. **Megfelelő fejlesztésekkel minden esély megvan arra, hogy a tanyarendszer ennek megfelelően korszerű formában megújuljon.**

V. Az eddig megtett intézkedések

Az OGY határozat alapján, az előző kormányzati ciklusban, a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztériumban elindult a szakmai munka a különböző szakpolitikákat integráló átfogó Cselekvési Terv összeállítására. **Az OGY határozatnak megfelelően elkészült a tanyás térségek helyzetéről és az addig tett lépésekről szóló előterjesztés anyaga, de nem került a Kormányhoz benyújtásra.**

Az előző kormányzati ciklusokban e – többszörösen hátrányos helyzetben lévő – népesség élet- és gazdálkodási körülményeinek javítása érdekében konkrét lépések nem történtek. A tanyákkal kapcsolatos fejlesztési, felzárkóztatási lépések megtétele a 2010 áprilisában hivatalba lépett Kormány feladataként jelentkezett.

A Vidékfejlesztési Minisztérium (a továbbiakban: VM) Szervezeti és Működési Szabályzatában a tárca szakmai feladatai között rögzíti a tanyák és tanyás térségek fejlesztési programjának kidolgozását és megvalósítását. **Ennek alapján a Magyar Köztársaság 2011. évi költségvetéséről szóló 2010. évi CLXIX. törvény a VM 20/03/05/00 számú fejezeti kezelésű előirányzataként nevesítette a Tanyafejlesztési Program előirányzatot, 1 milliárd Ft keretösszeggel.**

Az Emberi Erőforrások Minisztériumának kulturális ágazata uniós forrásból biztosított lehetőséget könyvtárbusz beszerzésére a TIOP-1.2.3 Könyvtári szolgáltatások összehangolt infrastruktúra fejlesztése – „Tudásdepó-Expressz” című konstrukció keretében. 2012-ben két

megyei könyvtár pályázott sikeresen könyvtárbuszra, köztük Nyíregyháza a Felső-Tisza menti és nyíregyházi bokortanyák számára nyert el közel 130 millió Ft támogatást.

A) A Tanyafejlesztési Program 2011. évi beindítása

Mivel a tanya mindig szoros egységet alkotott az anyatelepülésével, ezért a tanyák helyzete, problémaköre megoldási színterének elsődlegesen az anyatelepüléseknek, a települési önkormányzatoknak kell lenniük. Ehhez azonban szükséges, hogy segítséget tudjon nyújtani az állam is a vidékfejlesztési politika lehetséges eszközeivel. **Erre tekintettel dolgozta ki a VM 2011-ben hazánk történetének első Tanyafejlesztési Programját, amelyet teljes egészében nemzeti forrásból finanszírozott.**

A program célja

A Tanyafejlesztési Program a Nemzeti Vidékstratégia végrehajtásával összefüggő feladatokról szóló 1074/2012. (III. 28.) Korm. határozattal [a továbbiakban: 1074/2012. (III. 28.) Korm. határozat] elfogadott Nemzeti Vidékstratégia egyik kiemelt térségi komplex vidékfejlesztési nemzeti programja, a kormányzat prioritása. A Program célja a tanyás települések önkormányzatai, kistérségi társulások, tanyagondnoki szervezetek, valamint a tanyai gazdálkodók számára közvetlen fejlesztési lehetőség biztosítása, ezáltal a tanyás térségekben élők, gazdálkodók helyzetének javítása.

Kiemelt feladat a tanyai gazdálkodás megújítása sajátos értékeinek megmentésével, továbbá a tanyai életmód hátrányainak csökkentése, emellett egy hosszú távú, rendszeressé váló tanyaprogram beindítása, az alapok megteremtése.

A Tanyafejlesztési Program keretében – együttműködve a társtárcaikkal és a Magyar Tanyákon Élők Egyesülete szakmai javaslataira alapozva – a VM elkészítette a tanyás térségek átfogó fejlesztési programját. A Program támogatási céljaihoz a VM 20/03/05/00 számú fejezeti kezelésű előirányzat keretére indikatív forrásfelosztás készült.

A Tanyafejlesztési Program támogatási céljai a Magyar Tanyákon Élők Egyesülete szakmai programjára alapozva, és a költségvetési tervezéshez benyújtott előterjesztés alapján 2011-ben a következők voltak:

1) A tanyai termékek piacra jutásának elősegítése

A tanyaprogram a tanyák életképességének visszaszerzését, megtartását helyezi a középpontba, támogatva a tájfenntartó mezőgazdálkodást folytató gazdálkodó tanyákat infrastruktúrával, gazdálkodási modellekkel, szaktanácsadással, szolgáltatások biztosításával, az élet- és gazdálkodási feltételek javításával. A magyar hagyományokra épülő, egyben a korszerű agrár-környezetgazdálkodási, vidékfejlesztési elveknek, módszereknek megfelelő tájgazdálkodás modellje lehet a tanya. Ennek legfontosabb eleme, hogy a tanyai gazdálkodás megélhetést nyújtson az ott élőknek, amelynek feltétele, hogy termékeiket megfelelő áron értékesíthessék.

A globalizáció következtében megjelenő, a vásárlási szokásokat átalakító, a kiskereskedelmet visszaszorító áruházláncok, az étkezési szokások megváltozása, a felborult termék-ár értékarány, a növekvő élelmiszerimport a hazai agrár- és élelmiszergazdaságot, főleg a hagyományos kistermelői mezőgazdaságot, így a tanyai gazdálkodókat igen nehéz helyzetbe hozta. A helyi és a hazai piac ellátásában, így a mezőgazdaság jövőjében azonban jelentős szerepet játszhatnak a tanyai családi

gazdaságok, kis- és középbirtokok. A tanyák jövőjének kulcskérdése a megélhetést biztosító értékesítési lehetőségek megléte.

A Tanyafejlesztési Program kiemelt célja ezért a tanyai élelmiszerek, mint egészséges, helyi termékek piacra jutásának elősegítése. A tanyai gazdálkodás, ezzel együtt a tanyai életforma egyik megújulási lehetősége lehetne a piacképes, helyi élelmiszer-termelés és feldolgozás bővítése, valamint a tanyai áruk piacra jutásának elősegítése, piaci csatornák, lehetőségek célzott kiépítése. Ennek egyik formáját a települési önkormányzatok által non-profit módon működtetett helyi boltok, helyi piacok jelenthetik, kizárólag az önfenntartásra és a lakosság áruellátására törekedve, az adott településen megteremtve a megfelelő élelmiszerellátást, a boltban kapható termékek jelentős részét a helyi termelőktől vásárolva, a szolidaritásra és a helyi összefogásra alapozva. Lehetőségek rejlenek a direkt értékesítésben. Szükséges a tanyai gazdálkodók termeléssel, feldolgozással, értékesítéssel kapcsolatos felkészítése, szaktanácsadás, tájékoztatás biztosítása számukra. Ahhoz, hogy a jövőben létrejövő non-profit önkormányzati boltok megfelelő árualappal rendelkezzenek, termelői összefogás, a gazdák önkéntes közösségvállalásán alapuló szövetkezetek létrehozása, erősítése szükséges.

2) A tanyás térségek rossz állapotú dűlő útjainak karbantartása

A tanyavilág kiterjedt földúthálózattal rendelkezik, az utak állapota így a tanyák elérhetőségét alapvetően meghatározza. A rossz minőségű, rossz állapotú utakon nehéz a közlekedés, a tanyák jelentős része csak nehezen közelíthető meg, és fordítva, megfelelő útviszonyok hiányában a tanyai emberek számára szinte megközelíthetetlenek az orvosi rendelők, a gyógyszertárak, a hivatalok és az iskolák. A gazdálkodásnak, a tanyai turizmusnak és általában a tanyai életnek feltétele a megfelelő elérhetőség.

3) A tanyák energiaellátásának javítása

A modernizáció csak kis mértékben érte el a tanyavilágot, nemzedékek sora nőtt fel és él jelenleg is helyenként méltatlan körülmények között. A kiskunsági, a csongrádi, a békési és a Pest megyei tanyavilágban számos helyen a mai napig petróleumlámpával, gyertyával világítanak, és elemes rádióval hallgatják a híreket. A villamos energiát nélkülöző tanyán élő családok önjelöltől nem tudják a problémát megoldani. A tanyai családok, gazdálkodók életfeltételeinek jobbítása és termelésük versenyképességének növelése érdekében nélkülözhetetlen a tanyák villamos energiával történő ellátása. Ez nem elsősorban a meglévő villamos hálózatra való rákötést jelenti – ennek magas költségei jelentették eddig is a villamosítás elmaradásának fő akadályát –, hanem főképp megújuló energiára alapozott energiaellátást jelent. Ennek számos technológiai megoldása áll rendelkezésre, amely innovatív, fenntartható energiaellátást tesz lehetővé. A tanyavilág bekapcsolása a megújuló energiatermelésbe jelentős potenciálja miatt az energiatartósság csökkentésének fontos lépése, egyben hazánk megújuló energetikai vállalásainak teljesítéséhez is hozzájárul.

4) A tanyagondnoki szolgálatok erősítése

A tanyákon élők számára, főleg azokban a térségekben, ahol sok az idős tanyai lakos, igen fontos a tanyagondnoki hálózat. Az idős, egyedülálló vagy éppen nagycsaládos tanyán élők számára a tanyagondnokok szinte az egyetlen kapcsolatot jelentik a külvilággal, a mindennapi élethez szükséges ételmezési, egészségügyi és hasonló szolgáltatások elérésében szinte nélkülözhetetlen feladatokat látnak el. Számukat,

területi hatáskörüket mindenképpen bővíteni szükséges. További feladat a tanyagondnoki szolgálatok működési feltételeinek biztosítása, azaz a tanyagondnoki gépjárművek, a munkához szükséges eszközök beszerzése, IT háttér biztosítása, működésük finanszírozása, a civil szervezeti hálózatuk támogatása, amelyhez további források bevonására van szükség.

5) Gazdálkodási célú tanyai eszköz- és épületállomány megújítása

A magyarországi tanyákon jórészt a mezőgazdaságból élő családok élnek, akik – tekintve ennek a tevékenységnek egy tanyai gazdaság esetében jelentkező jelenlegi alacsony jövedelmezőségét – tanyáikat nem tudják felújítani, ezért a magyarországi tanyák többnyire rossz műszaki állapotban vannak. Az idősek és a szegény családok tanyái még inkább felújításra szorulnak. A gazdálkodó tanyák felújítása, épület- és eszközfejlesztése a gazdálkodás folytatása, az elvándorlás megakadályozása érdekében fontos, továbbá azért, hogy fiatal családok számára is vonzó lehetőség legyen a tanyai gazdálkodás.

Nagyon sok a lakatlan, elhagyott tanya, amelyek épületállománya felújítással még alkalmas lehet lakhatásra, gazdálkodásra, ezért ezek felmérése, tulajdonjoguk rendezése, a gazdálkodásba történő újbóli bekapcsolása a tanyaprogram fontos területe lehet.

6) Vízminőségi vizsgálatok a tanyákon élők egészséges ivóvízzel történő ellátására

A tanyákon élő családok számára is garantálni kell a tiszta, egészséges vízhez való hozzájutás lehetőségét. Ennek érdekében szükséges a tanyás térségek vízminőség vizsgálatának támogatása.

7) Térségi tanyafejlesztési programok kidolgozása

Országosan és leggyakrabban helyi szinten is hiányzik a tanyákkal kapcsolatos átfogó koncepció és jövőkép. Komplex térségi tanyafejlesztési programok készítése szükséges, amelyek segítségével a tanyavilág fejlesztése összehangoltan, az országos céloknak megfelelően mehet végbe.

8) Közbiztonság javítása

A 2001-ben elindított, Bács-Kiskun megye hét települését érintő tanyavédelmi program 2005-re 70%-kal szorította vissza a bűncselekmények számát az érintett 4200 tanya vonatkozásában. A rossz közbiztonság igen jelentős probléma a tanyákon. Előfordul rablás, lopás, életellenes bűncselekmény egyaránt. A lopás a bűncselekmények 85–90%-át teszi ki. A rendőri jelenlét napjainkban a tanyavilágban nem megoldott. A tanyás térségek közbiztonságának javítását a rendészetért felelős Belügyminisztérium kezeli.

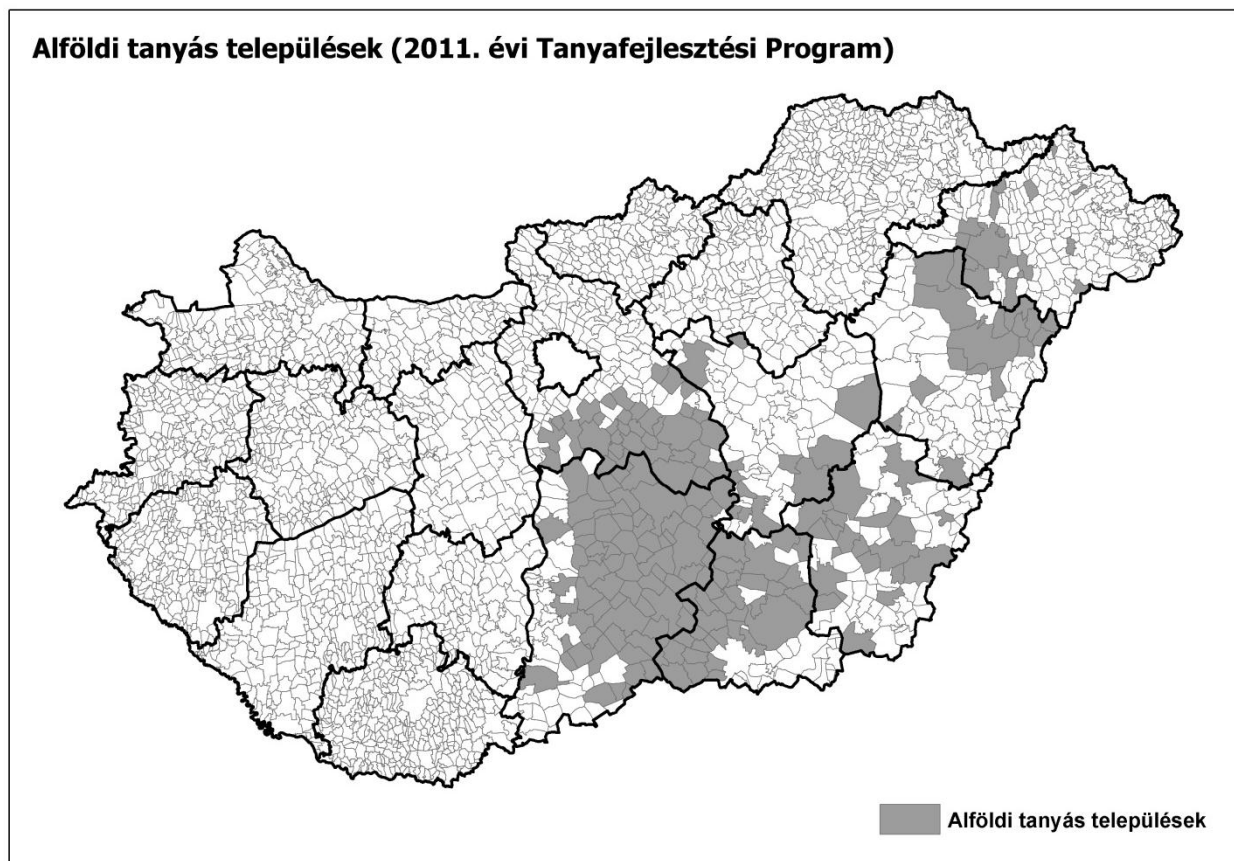
A VM elkészítette a 2011. évi Tanyafejlesztési Program előirányzat felhasználásának szabályait rögzítő rendeletet [a Tanyafejlesztési Program előirányzat keretében nyújtott támogatás igénybevételeinek feltételeiről szóló 81/2011. (VIII. 11.) VM rendelet], **továbbá a pályázati rendszerhez szükséges dokumentációkat.** A pályázati rendszer települési és térségi kihatású (I. célterület), valamint egyedi pályázatokat (II. célterület) egyaránt támogatott. Előbbieket önkormányzatok, illetve szakmai szervezetek összefogásának és szerveződésének, utóbbiakat – a tanyagazdaságok fejlesztése cél érdekében – a tanyagazdáknak meghirdetve.

A Tanyafejlesztési Program az előzőekben említett célokhoz nyílt pályázati rendszerben 75–90%-os vissza nem térítendő támogatást nyújtott. A pályázatok meghirdetését, befogadását és kezelését a VM szakmai háttérintézményeként működő Vidékfejlesztési Képzési és Szaktanácsadási Intézet [2012 márciusa óta Nemzeti Agrárszaktanácsadási Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (a továbbiakban: NAKVI) néven működik], a megállapított támogatások kifizetését a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (a továbbiakban: MVH) végzi.

A program területi lehatárolása

A 2011. évi Tanyafejlesztési Program keretében biztosított támogatás a Homokhátság településeiről, valamint Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék és Pest megye **alföldi kistérségeinek tanyás településein (206 db település)** volt igénybe vehető.

[Ezen 206 települést magában foglaló lehatárolás az Országos Területfejlesztési Koncepcióban (a továbbiakban: OTK) meghatározott tanyás településeket alapul véve a szűk értelemben vett alföldi tanyás településeket jelenti. Ez alapján a két alföldi régió minden OTK-ban szereplő tanyás települése kiegészülve a Dél-pest megyei alföldi tanyás településekkel.]

Beszámoló a 2011. évi Tanyafejlesztési Program lebonyolításáról, eredményeiről

A tanyák, valamint az alföldi tanyás térségek megőrzése és fejlesztése érdekében a települési és térségi fejlesztések (I. célterület) és a tanyagazdaságok fejlesztésének (II. célterület)

csekély összegű támogatására közzétett pályázati felhívásokra 2011. szeptember 1. és szeptember 30. között lehetett benyújtani a pályázatokat.

A NAKVI által megadott adatok alapján, a benyújtásra szolgáló elektronikus felületen 995 pályázó regisztrált, a véglegesített pályázatok száma 461 db volt. Ezen 461 db pályázat alapján az 1. célcsoportra pályázók 1.893.766.930 Ft (indikatív keretösszeg: 730.000.000), a 2. célcsoportra pályázók 631.592.699 Ft (indikatív keretösszeg: 200.000.000 Ft) támogatási igényt nyújtottak be.

A 461 db véglegesített pályázat közül 441 db pályázat érkezett be hivatalosan is, amelyből a formai jogosultsági ellenőrzés után a NAKVI 290 db-ot tudott befogadni. A pályázati felhívásokban szereplő érvénytelenségi okok miatt 151 db pályázat elutasításra került.

A formai ellenőrzés után az I. célterület esetében 138 db pályázat került befogadásra. Ezen pályázók 1.826.882.805 Ft támogatási igényt jelöltek meg.

A II. célterület vonatkozásában 152 db pályázat került befogadásra. Ezen pályázók 259.825.061 Ft támogatási igényt jelöltek meg.

A benyújtott pályázatok és a beérkezett támogatási igények célonkénti bontásban:

Jogcímek	Indikatív keretösszeg (Ft)	Befogadott pályázat (db)	Beérkezett támogatási igény (Ft)	Indikatív keretösszeg - beérkezett támogatási igény (Ft)
I. célterület/1. Tanyai termékek piacra jutásának elősegítése	500 millió	22	733.071.677	-233.071.677
I. célterület/2. Tanyás térségek külterületi földútjainak karbantartását, rendszeres felújítását biztosító gépek, eszközök beszerzése	100 millió	69	980.706.753	-880.706.753
I. célterület/3. Villany nélküli tanyák energiaellátását megújuló energiaforrásokkal biztosító önkormányzati fejlesztések	40 millió	7	72.265.445	-32.265.445
I. célterület/4. Tanyákon élők egészséges ivóvízzel történő ellátása érdekében szükséges vízminőség vizsgálatok elvégzése	10 millió	1	2.500.000	7.500.000
I. célterület/5. Tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése	50 millió	34	31.197.986	18.802.014
I. célterület/6. Térségi tanyafejlesztési programok kidolgozása	30 millió	5	7.140.944	22.859.056
II. célterület: Tanyagazdaságok fejlesztése	200 millió	152	259.825.061	-59.825.061
Összesen:	930 millió	290	2.086.707.866	-1.156.707.866

A VM rendeletben foglaltaknak megfelelően a NAKVI által értékelt és az értékelés során kapott pontszámok alapján ragsorolt pályázatokat – szakértőkből álló – Bíráló Bizottság véleményezte.

A Bíráló Bizottság 2011. november 30-án megtartott ülésén a pályázatok támogatásáról, az előre meghatározott keretösszegek egyes jogcímeknél történő átcsoportosításáról döntött. A Bíráló Bizottság javaslata alapján Dr. Fazekas Sándor miniszter úr az alábbiak szerint döntött a pályázatok támogatásáról:

Az I. célterület keretében:

- 1) A tanyákon élők egészséges ivóvízzel történő ellátása érdekében szükséges vízminőség vizsgálatok elvégzése jogcímen beérkezett valamennyi (1 db) pályázat támogatása 2.500.000 Ft keretösszeggel;
- 2) A tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése jogcímen beérkezett valamennyi (34 db) pályázat támogatása 31.197.986 Ft keretösszeggel;
- 3) A térségi tanyafejlesztési programok kidolgozása jogcímen beérkezett valamennyi (5 db) pályázat támogatása 7.140.944 Ft keretösszeggel;
- 4) A villany nélküli tanyák energiaellátását megújuló energiaforrásokkal biztosító önkormányzati fejlesztésekre beérkezett valamennyi (7 db) pályázat támogatása – 32.265.445 Ft átcsoportosításával – 72.265.445 Ft új keretösszeggel;
- 5) A tanyás térségek külterületi földútjainak karbantartási, rendszeres felújítását biztosító gépek, eszközök beszerzése jogcímen 9 db pályázat támogatása – 17.245.517 Ft átcsoportosításával – 117.245.517 Ft megemelt keretösszeggel, 85 pontos ponthatárig;
- 6) A tanyai termékek piacra jutásának elősegítése jogcím esetében – az egy pályázatra adható maximális támogatási összeg 49.279.267 forintban történő meghatározásával – 14 db pályázat támogatása 482.891.653 Ft módosított keretösszeggel, 78 pontos ponthatárig.

A II. célterület keretében:

- A tanyagazdaságok fejlesztése jogcím esetében 131 db pályázat támogatása 216.758.451 Ft megemelt keretösszeggel, 55 pontos ponthatárig.

A 2011. évben beérkezett pályázatok alapján az I. célterület tekintetében a „Tanyás térségek külterületi útjainak karbantartása” és a „Tanyai termékek piacra juttatásának elősegítése” jogcímekekre érkezett be a legtöbb pályázat, melyek támogatási igénye a rendelkezésre álló forráskeretet jóval meghaladta. Ezért csak kis számú pályázat kerülhetett ezen jogcímek esetében támogatásra. A „Tanyás térségek külterületi útjainak karbantartása” jogcím esetében a befogadott pályázatok több mint 80%-át el kellett utasítani forráshiány miatt. A benyújtott mintegy 70 pályázat mutatja ugyanakkor, hogy nagy az igény az ezen jogcím keretében megszerezhető földútkarbantartó eszközökre.

A benyújtott, támogatott és forráshiány miatt elutasított pályázatok célonkénti bontásban:

Jogcímek	Formailag megfelelt, befogadott és tartalmi értékelésen átesett pályázat (db)	Jogcím új keretösszege (Ft)	Támogatott pályázat (db)	Forráshiány miatt elutasított pályázat (db)
I. célterület/1. Tanyai termékek piacra jutásának elősegítése	22	482 891 653	14	8
I. célterület/2. Tanyás térségek külterületi földútjainak karbantartását, rendszeres felújítását biztosító gépek, eszközök beszerzése	69	117 245 517	9	60
I. célterület/3. Villany nélküli tanyák energiaellátását megújuló energiaforrásokkal biztosító önkormányzati fejlesztések	7	72 265 445	7	0
I. célterület/4. Tanyákon élők egészséges ivóvízzel történő ellátása érdekében szükséges vízminőség vizsgálatok elvégzése	1	2 500 000	1	0
I. célterület/5. Tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése	34	31 197 986	34	0
I. célterület/6. Térségi tanyafejlesztési programok kidolgozása	5	7 140 944	5	0
II. célterület: Tanyagazdaságok fejlesztése	152	215 821 908	131	21
Összesen:	290	929 063 453	201	89

A 2011. évi Tanyafejlesztési Programot mindvégig rendkívül nagy érdeklődés kísérte mind az önkormányzatok, mind a tanyagazdák részéről. A pályázat benyújtásának határidejéig összesen 461 db pályázatot véglegesítettek, ezáltal összesen 2 milliárd 525,4 millió Ft támogatási igényt nyújtottak be. Mindez a forráskerethez képest közel háromszoros túligénylést jelentett.

A 2011. évi program támogatásainak kifizetései jelenleg is zajlanak. A 201 pályázóból 2 visszalépett a fejlesztés megvalósításától. A program keretén belül összesen 199 nyertes pályázó valósít meg fejlesztést, melyek közül eddig 195 kapta meg a támogatását. A többi nyertes pályázó elszámolása jelenleg a NAKVI-ban van ellenőrzés alatt. A teljes 930 milliós keretből 897,7 millió Ft került eddig kifizetésre, a maradék összegre még 4 pályázó vár.

A 2011. évi Tanyafejlesztési Program során az „I. célterület/Térségi tanyafejlesztési programok” keretében 5 pályázó – 7 kistérségre elkészítve – nyújtott be pályázatot és nyert támogatást a felmérések, illetőleg a fejlesztési programok kidolgozására. **A benyújtott felmérések rövid összefoglalója a jelentés mellékletét képezi.**

A 2012. évi Tanyafejlesztési Program keretében további 4 kistérség nyújtott be „Térségi tanyafejlesztési programok” kidolgozása keretében pályázatot. A felmérések eredményeit, illetve a fejlesztési javaslatokat a jövő évi kiírás során tudjuk figyelembe venni.

B) A Tanyafejlesztési Program 2012. évi folytatása

A Magyarország 2012. évi központi költségvetéséről szóló 2011. évi CLXXXVIII. törvény alapján 2012-ben a **Tanyafejlesztési Program 1,5 milliárd Ft-os keretösszeggel szerepelt a VM fejezeti kezelésű irányzatai között**. A keretösszezből 2012 októberében 440 millió forintos zárolás történt. Az egyes kormányhatározatok módosításáról szóló 1635/2012. (XII. 18.) Korm. határozat értelmében 2012. december folyamán feloldásra került a zárolás, így a Program az eredeti keretösszeggel valósulhatott meg. Mindezek mellett a Kormány határozott célja a program folytatása, egy hosszú távú tanyafejlesztési program – egyelőre – nemzeti forrásokból való finanszírozása, amelynek szakmai alapját a 2011. évi program és annak tapasztalatai képezik. A 2012. évi kiírás – a Kormány elképzeléseinek megfelelően – azt a célt szolgálta, miszerint szükség van a külterületi gazdálkodás megújítására, a külterületi népesség életkörülményeinek javítására. Ennek megfelelően támogatta a magyar tanyavilág fennmaradását, értékeinek megőrzését, a tanyák revitalizációját és fejlesztését, és egyben a tanyai munka becsületének visszaállítását.

A 2012. évi Tanyafejlesztési Program jogszabályi háttérét, a támogatás felhasználásának szabályait a 2012. évi Tanyafejlesztési Program fejezeti kezelésű előirányzat 2012. évi felhasználásának szabályairól szóló **117/2012. (VI. 18.) Korm. rendelet**, valamint a Tanyafejlesztési Program előirányzat keretében nyújtott támogatás 2012. évi igénybevételeinek feltételeiről szóló **62/2012. (VI. 29.) VM rendelet** szabályozza. A pályázati felhívások 2012. július 9-én jelentek meg a VM, illetőleg a NAKVI honlapján. A pályázatok benyújtására 2012. július 9. és augusztus 31. között volt lehetőség.

A 2012. évi Tanyafejlesztési Program – abból kiindulva, hogy minél több tanya településre és tanya felületre eljusson, a lehetőségekhez mérten minél több, a tanyák szempontjából kiemelt célt kezeljen, ugyanakkor felhasználása hatékony és célzott legyen – a 2011. évi programhoz hasonlóan kétféle célterületen, az alábbi indikatív keretösszegek szerint nyújtott támogatást:

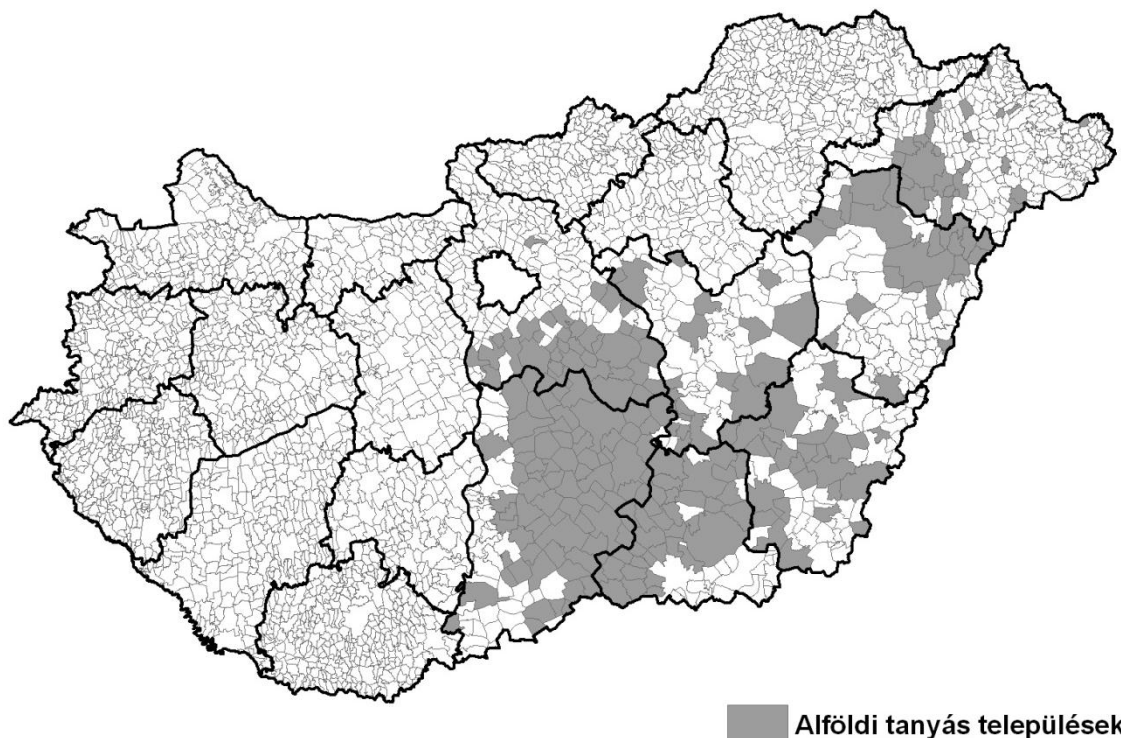
- 1) önkormányzati típusú, helyi közösségek számára kiírt pályázati konstrukciók esetében 1 040 millió Ft,
- 2) egyéni típusú, tanyagazdák számára kiírt pályázati konstrukciók esetében 400 millió Ft.

A Program célterülettől függően 75%-os, illetve 90%-os vissza nem térítendő támogatást nyújtott. A pályázatok meghirdetését és kezelését a VM szakmai háttérintézményeként működő NAKVI, a megállapított támogatások kifizetését pedig a MVH végzi. A támogatási döntést a vidékfejlesztési miniszter (a továbbiakban: miniszter) által felállított Bíráló Bizottság javaslatára a miniszter hozta meg, és kötött hatósági szerződést a nyertes pályázókkal.

A program területi lehatárolása

A Program keretében 2012-ben biztosított támogatás a Duna-Tisza közti Homokhátság településeiről, az alföldi megyék (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék és Pest megye) azon településeiről, ahol az Országos Területfejlesztési Konceptió tanyás térség besorolása szerint legalább 2% és legalább 200 fő külterületi népesség él és ezen megyék azon településeiről érhető el, ahol tanyagondnoki szolgálat tevékenykedik és emellett a külterületi népesség aránya eléri a 2%-ot. **A program területi nyitása a tavalyi programban résztvevő 206 településen túl azon 34 alföldi településre terjedt ki, ahol tanyagondnoki szolgálat működött és amelyek a tavalyi programból kimaradtak, tekintettel arra, hogy az OTK kritériumait nem teljesítették.** A 2012. évi Program során mindösszesen 240 településről nyújthattak be támogatási igényt.

Alföldi tanyás települések (2012. évi Tanyafejlesztési Program)

A 2012. évi Tanyafejlesztési Program támogatási célterületei

Az I. célterület keretében:

- 1) tanyai termékek piacra jutásának elősegítése az alábbi alcélok szerint:
 - a) a tanyai termékek város-vidék együttműködés keretében történő piacra juttatása,
 - b) a tanyai termékek értékesítését biztosító önkormányzati fenntartású helyi piacok létesítése, fejlesztése,
 - c) a tanyai termékek értékesítését biztosító önkormányzati boltok létesítése, fejlesztése,
 - d) a tanyai termékek feltárása,
 - e) a tanyai termékek védjegy- és minőségtanúsítási rendszerének bevezetése, fejlesztése,
 - f) a tanyagazdaságokat összefogó, a termékek piacra jutását segítő, a termékek feldolgozását, magasabb hozzáadott értékét biztosító vertikális integrációk, önkormányzati tulajdonú helyi, kisléptékű feldolgozó kapacitások létrehozása, fejlesztése,
 - g) a tanyagazdák számára nyújtott, a piacra jutást, a termelést és a helyi feldolgozást, a közvetlen értékesítést segítő szolgáltatások biztosítása;
- 2) a tanyás térségek külterületi földútjainak karbantartását, rendszeres felújítását biztosító vontatott munkagépek, eszközök beszerzése;
- 3) a villany nélküli tanyák energiaellátását biztosító önkormányzati fejlesztés;
- 4) a tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése az alábbiak szerint:
 - a) a tanyagondnoki szolgálatok tevékenységének fejlesztése,
 - b) tanyagondnokokat összefogó támogatásra jogosult társadalmi szervezetek fejlesztése,
 - c) mobil egészségügyi vizsgálatok végzésének szervezése tanyai lakosok számára; valamint
- 5) térségi tanyafejlesztési programok kidolgozása.

A II. célterület keretében:

- 1) tanyai lakóépület felújítása,
- 2) gazdálkodási célú épületek felújítása, építése,
- 3) gazdálkodási gépek, kisgépek, eszközök fejlesztése, beszerzése,
- 4) karám, kerítés létesítése, felújítása,
- 5) szaporító anyag vásárlása, beszerzése,
- 6) állatállomány kialakítása, bővítése,
- 7) tanyagazdaságok energetikai megújítása,
- 8) egészséges ivóvíz beszerzéséhez szükséges létesítmények beruházása,
- 9) természetközeli, egyedi szennyvíz-kezelés és elhelyezése, valamint
- 10) tanyai közbiztonság javítását célzó kis értékű eszközök beszerzése.

A 2012. július 9-től 2012. augusztus 31-ig zajló, közel két hónapos pályázati időszak lezárult. A beérkezett pályázati adatok alapján elmondható, hogy a program népszerűsége továbbra is töretlen, ugyanis a 2011. évi – szintén rendkívül népszerű – kiíráshoz hasonló mértékű volt a program iránt érdeklődők száma.

A NAKVI elektronikus adatlap-kitöltési felületén összesen 416 db pályázatot véglegesítettek. A 416 pályázatban összesen 2 milliárd 749 millió forint támogatási

igényt jelöltek meg, amellyel – a pályázói önrésszel együtt – összesen mintegy 3 milliárd 236 millió Ft fejlesztést kívánnak megvalósítani 240 alföldi tanyás településen.

Az I. célterületen 176 db pályázat került véglegesítésre közel 2 milliárd 300 millió forint támogatási igénnyel, a II. célterületen 240 db pályázatot véglegesítettek több mint 449 millió forint támogatási igényt megjelölve.

A pályázati felhívásoknak megfelelően postán is beérkezett 406 pályázat formai és tartalmi értékelését a NAKVI munkatársai – teljesen nyílt értékelési szempontrendszer mentén – végezték el.

Összesen 330 db – a formai és tartalmi értékelésen is megfelelt – pályázat pontszámok alapján történő rangsorolását végezte el a NAKVI, melyek mindösszesen 2.398.122.586 Ft támogatási igényt támasztottak.

A benyújtott pályázatok és a beérkezett támogatási igények célonkénti bontásban:

Jogcímek	Indikatív keretösszeg (Ft)	Összes beérkezett pályázat (db)	Formai, jogosultsági szempontból elutasított pályázat (db)	Formailag megfelelt, befogadott és tartalmi értékelésen átesett pályázat (db)	Befogadott pályázatok beérkezett és megítélhető támogatási igénye (Ft)
TP1: Tanyai termékek piacra jutásának elősegítése	450 000 000	43	2	41	1 308 339 455
TP1: Tanyás térségek külterületi földútjainak karbantartását, rendszeres felújítását biztosító vontatott munkagépek, eszközök beszerzése	300 000 000	58	8	50	321 205 587
TP1: Villany nélküli tanyák energiaellátását biztosító önkormányzati fejlesztések	120 000 000	14	0	14	293 967 206
TP1: Tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése	100 000 000	56	8	48	161 661 342
TP1: Térségi tanyafejlesztési programok kidolgozása	70 000 000	4	0	4	9 214 608
TP2: Tanyagazdaságok fejlesztése	400 000 000	231	58	173	303 734 388
Összesen:	1 440 000 000	406	76	330	2 398 122 586

A rangsorolt pályázatokat a miniszter által felkért és kinevezett szakértőkből álló Tanyafejlesztési Program Bíráló Bizottsága elé terjesztették, amely 2012. október 31-én megtartott ülésén véleményezte a pályázatokat, továbbá döntött az előre meghatározott indikatív keretösszegek egyes jogcímek közötti átcsoportosításáról.

A Bíráló Bizottság döntése értelmében célterületenként a következő rendben voltak támogathatók a benyújtott pályázatok.

Az I. célterület keretében:

- 1) A tanyai termékek piacra jutásának elősegítése jogcímen beérkezett 41 db pályázatból 22 db pályázat támogatása 679.751.279 Ft új keretösszeggel 58 pontos határig;
- 2) A tanyás térségek külterületi földútjainak karbantartását, rendszeres felújítását biztosító vontatott munkagépek, eszközök beszerzése jogcím esetében 34 db pályázat támogatása 212.306.786 Ft keretösszeggel 58 pontos ponthatárig;
- 3) A villany nélküli tanyák energiaellátását biztosító önkormányzati fejlesztések jogcímen beérkezett 14 db pályázatból 7 db pályázat támogatása 181.675.146 Ft új keretösszeggel;
- 4) A tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése jogcímen beérkezett 48 db pályázatból 45 db pályázat támogatása 152.741.918 Ft keretösszeggel;
- 5) A térségi tanyafejlesztési programok kidolgozása jogcímen beérkezett valamennyi (4 db) pályázat támogatása 9.214.608 Ft keretösszeggel.

A II. célterület keretében:

- A tanyagazdaságok fejlesztése jogcím esetében 121 db pályázat támogatása 218.957.491 Ft keretösszeggel 50 pontos ponthatárig.

A 2012. évi Tanyafejlesztési Program I. célterületének támogatási jogcímei közül legtöbb pályázat a tavalyi programhoz hasonlóan a „Tanyás térségek külterületi földútjainak karbantartása” (58 db), valamint a „Tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése” (56 db) jogcímre érkezett be. A legnagyobb mértékű túligénylés a „Tanyai termékek piacra juttatásának elősegítése” jogcímre érkezett, ahol a befogadott 41 db pályázat megítélhető támogatási igénye meghaladta az 1 milliárd 300 millió forintot. A benyújtott pályázatok támogatási igénye mindhárom jogcím esetében meghaladta a jogcímenként rendelkezésre álló keretösszeget, így kevesebb pályázat részesülhetett támogatásban ezen esetekben. A Program nyújtotta támogatásra összességében 1,65-szörös pályázói túligénylés jelentkezett.

A Program által a tanyai termékek piacra jutásának elősegítése cél keretében biztosított támogatáson felül a helyi piacok létesítését több, a közelmúltban életbe lépett jogszabályi változás is megkönnyítette, így:

- a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény módosításáról szóló 2011. évi CXXXV. törvény;
- a vásárokról, a piacokról és a bevásárlóközpontokról szóló 55/2009. (III. 13.) Korm. rendelet módosításáról szóló 260/2011. (XII. 7.) Korm. rendelet; valamint
- a helyi termelői piacokon történő árusítás élelmiszer-biztonsági feltételeiről szóló 51/2012. (VI. 8.) VM rendelet.

A fenti jogszabály-módosítások hatását erősíti a kistermelői élelmiszer-termelés, -előállítás, és -értékesítés feltételeiről szóló 52/2010. (IV. 30.) FVM rendelet, amely az állati alaptermékek (tej, tojás, nyers hús, stb.) és a feldolgozott kistermelői termékek (sajt, lekvár, kolbász, stb.) piacra jutásának lehetőségét segítette elő, megkönnyítve ezáltal a tanyasi gazdálkodó kistermelők számára termékeik értékesítését.

A II. célterület esetében a tavalyi programhoz hasonló mértékű pályázói aktivitás miatt a befogadott pályázatok 70%-a részesülhetett támogatásban.

A benyújtott, támogatott és forráshiány miatt elutasított pályázatok célonkénti bontásban:

Jogcímek	Formailag megfelelt, befogadott és tartalmi értékelésen átesett pályázat (db)	Támogatott pályázat (db)	Forráshiány miatt elutasított pályázat (db)	Keretösszeg a döntés után (Ft)
TP1: Tanyai termékek piacra jutásának elősegítése	41	22	19	679 751 279
TP1: Tanyás térségek külterületi földútjainak karbantartását, rendszeres felújítását biztosító vontatott munkagépek, eszközök beszerzése	50	34	16	212 306 786
TP1: Villany nélküli tanyák energiaellátását biztosító önkormányzati fejlesztések	14	7	7	181 675 146
TP1: Tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése	48	45	3	152 741 918
TP1: Térségi tanyafejlesztési programok kidolgozása	4	4	0	9 214 608
TP2: Tanyagazdaságok fejlesztése	173	121	52	218 957 491
Összesen:	330	233	97	1 454 647 228

A 2012. évi Tanyafejlesztési Programot is nagy népszerűség övezte. A területi nyitás következményeként a 2011-es programhoz képest nőtt az I. célterületre benyújtott pályázatok száma. Annak ellenére, hogy a tanyagazdák közül kevesebben jelentkeztek a Programra, összességében emelkedett a befogadott és nyertes pályázatok száma. Az elutasított pályázatok esetében az elutasítás oka a nagy mértékű túligénylés miatti forráshiány volt.

A forráskeret terhére végrehajtott zárolás feloldásának köszönhetően **1.454.647.228 Ft támogatást sikerült kiosztani** a Tanyafejlesztési Program nyertes pályázói között. A Program végrehajtására elkülönített összeg zároláskor történt csökkentése miatt emelkedett meg a támogatási összeg az indikatív keretösszeghez képest.

A Bíráló Bizottság a fentiekben ismertetett támogatási javaslatot tette a miniszter számára. **Ennek alapján a nyertes pályázatokról a miniszter hozott döntést, a hatósági szerződések megkötése megtörtént. A támogatási előlegek kifizetésére 2013. év elején, a teljes támogatási összegek kifizetésére pedig 2013. június 30-ig kerül sor.**

VI. Cselekvési Terv

A 2011-ben megkezdett, majd 2012-ben tovább folytatódó pályázati rendszer további működtetése mellett a Nemzeti Vidékstratégiában térségi komplex vidékfejlesztési nemzeti programként megfogalmazott, a „Tanyás térségek fejlesztési programja” kidolgozása szükséges. Ezen program keretében biztosítható többek között a tanyákkal kapcsolatos jogi szabályozás továbbfejlesztése, összehangolása, a tanyai lakosság esetleges önkormányzati képviselője, a tanyás külterületre vonatkozó településfejlesztési és -rendezési tervezés, szabályozás megújítása, valamint a 2020-ig történő fejlesztési irányok Nemzeti Vidékstratégiával összhangban történő lefektetése. Ezek között kiemelten fontos Kormányzati célkitűzés, hogy **2020. év végéig valósuljon meg minden tanya elektromos árammal történő ellátása**, továbbá, hogy **minden tanya járható utakon legyen megközelíthető.**

Az elkövetkező időszak feladatai:

- 1) A Tanyafejlesztési Program Európai Uniónál történő notifikációs lehetőségének vizsgálata

Európai uniós tagságunk következtében a program két, közvetlen mezőgazdasági jellegű támogatási célja – a tanyagazdák támogatása, valamint a tanyai termékek piacra jutásának elősegítése – csak „*de minimis*” jelleggel támogatható, vagyis ezen célokra tanyagazdaságok esetében három év alatt 7.500 euró, míg önkormányzatok esetében 200.000 euró támogatást lehet nyújtani. Felvetődik lehetőségként a program Európai Uniónál történő notifikációja, amely lehetővé tenné a nem csak „*de minimis*” jellegű támogatások nyújtását is ezen célok esetében. A notifikáció azonban több olyan hátrányt jelentene a program számára, mint pl. a max. 50%-os támogatási intenzitás, a fejlesztés elszámolható költségeinek korlátozása, illetve a pályázati dokumentáció és nyilvántartási kötelezettség jelentős mértékű növekedése, ami miatt a program elveszítené azon legfőbb előnyeit (pl. magas támogatási intenzitás, az elszámolható költségek széles köre, a gyors, egyszerű eljárás), amelyek a speciális pályázói kör miatt a leginkább jellemezték. Ezen hátrányok miatt a notifikációt – jelen keretek és szabályok között – az illetékes szakfőosztályok nem tartják indokoltnak és támogatandónak.

- 2) A 2013. évi Tanyafejlesztési Program meghirdetése, a célok felülvizsgálata, kiegészítése

Már 2012 év végén meg kellett kezdeni a 2013. évi program tervezését. Ezen folyamat során szükséges többek között az eddigi két pályázat eredményeinek kiértékelése, a program lebonyolítása során megszerzett tapasztalatok figyelembe vétele. Mindezekén túlmenően építeni kell azon kistérségi fejlesztési tervekre, amelyek az előző kiírások során kerültek elkészítésre. A 2013. évi költségvetésben a tanyafejlesztési program megemelt, 1.940 millió forintos keretösszeggel szerepel. A megemelt keretösszeg lehetőséget nyithat olyan új célok támogatására is, amelyekre a program gyakorlati tapasztalatai alapján a korábbiakban lett volna igény, azonban forráshiány miatt azok mégsem kerültek beépítésre a programba. Ilyen támogatási cél lehet pl. a tanyagazdaságok indító támogatása, a villanynélküli tanyák energiaellátását biztosító egyéni fejlesztések, a külterületi közbiztonság növelése. A külterületen élők biztonságérzetének javítása érdekében már egyeztetések folynak az Országos Rendőr-főkapitánysággal, ahol intézkedési terv készült a témában, továbbá felvetésre került a rossz útviszonyok miatt nehezen megközelíthető tanyákon az esetleges lovas járőrszolgálat bevezetése is.

További cél lehet a külterületi kutak létesítése, a tanyapedagógia – pl. a tanyai életmód és gazdálkodás iskoláskorú gyermekek körében történő népszerűsítése, tanyai tangazdaságok kialakítása –, a könyvtárak „házhoz szállított” szolgáltatásainak és utazó kiállításoknak a támogatása a tanyán élők informális egyéni tanulásának, kulturális lehetőségeinek biztosítása érdekében, a tanyai műemlékvédelem és a tanyai turizmus támogatása, komplett felmérések elkészítése a tanyás térségek vonatkozásában.

3) A Tanyafejlesztési Program területi lehatárolásának változtatása

A program eddigi támogatási kerete nem tette lehetővé a széles körű területi lehatárolást. 2011-ben 206 alföldi tanyás település volt jogosult a program keretében pályázni. 2012-ben csekély mértékű területi nyitásra volt lehetőség, mely alapján 240 település, és a településeken élő – a pályázati kritériumoknak megfelelő lakosság – volt jogosult pályázatot benyújtani. Az elkövetkező években indokolt lenne a program területi kiszélesítése, akár az OTK minden tanyás településére, esetleg a 2011. évi népszámlálás során felmért külterületi lakosság új számadatai alapján lehatárolt településekre, akár – megfelelő mértékű keretösszeg esetén – az összes alföldi település vagy akár az ország összes vidéki településének külterületére is.

4) Munkacsoport létrehozása

A Tanyás térségek fejlesztési programja a 1074/2012. (III. 28.) Korm. határozattal elfogadott Nemzeti Vidékstratégia és annak végrehajtási keretprogramjaként elkészített Darányi Ignác Terv egyik kiemelt térségi komplex vidékfejlesztési nemzeti programja, a kormányzat prioritása. A tanyás települések önkormányzatai, valamint a kistérségi társulások, tanyagondnoki szervezetek, és a tanyai gazdálkodók számára közvetlen fejlesztési lehetőség biztosítását, ezáltal a tanyás térségekben élők, gazdálkodók gazdálkodási lehetőségeinek, életminőségi helyzetének javítását célzó intézkedések és szakmai javaslatok kidolgozására Munkacsoport létrehozását szorgalmazza a VM. Ennek érdekében kapcsolatfelvételt kezdeményezünk a társtárcaikkal és a tudományos, szakmai intézetekkel.

A Kormánynak az elkövetkező években is felelősséget kell vállalnia a vidéki települések külterületén, a tanyákon élő emberek, gazdálkodók életkörülményeinek javításáért, megkönnyítéséért. A Kormány reményei szerint a Tanyafejlesztési Program a kezdeti években megfelelően fogja szolgálni a tanyák elsorvadásának megállítást, majd később – több év folyamatos működés során – a tanyavilág újbóli felvirágoztatását .

2011. évi Tanyafejlesztési Program keretében elkészített és benyújtott kistérségi tanyás települések felméréseinek, fejlesztési programjainak összefoglalója

Bajai és Jánoshalmi kistérség

Földrajzi adottságok, tanyák száma

A két kistérséget érintő felmérés keretében 2064 tanyára sikerült eljutni, a tanyavilágban élő emberekkel kapcsolatot teremteni és adatokat gyűjteni. A felmérés következtében kiderült, hogy jelentős számú (18%) tanya lakatlan, illetve romos, lakhatatlan állapotú. A lakatlan és gazdasági funkció nélküli tanyák aránya 26%. A felmért tanyák 53%-a állandóan lakott, 10% az aránya a lakatlan, de gazdálkodást végző tanyáknak. Az állandóan lakott, rendszeres szociális ellátásra szoruló lakosok a tanyák 1%-án élnek. Ez azt jelzi, hogy az ellátásra szoruló emberek igyekeznek beköltözni a tanyáról valamely településre. A felmért tanyák közül a legtöbb lakott tanya Baja város tanyás körzeteiben van. A beérkezett adatok alapján megállapítható, hogy Baja a legvitálisabb tanyás település az 570 állandóan lakott, a 119 időszakosan lakott és a 138 lakható tanyájával. A romos tanyák száma itt a legkisebb. Legrosszabb állapotban Érsekhalma és Kéleshalom tanyavilágai vannak, a 88, illetve a 90 állandóan lakott tanyájukkal, a 10, illetve a 9 időszakosan lakott és a 119–119 lakható tanyájukkal. A romos tanyák száma itt meghaladja a százat.

Gazdasági helyzet

A felmért tanyák gazdasági funkciójuk szerinti megoszlása a felmérés alapján:

- a tanyák közel 2/3-a (65%) kizárólag saját fogyasztásra termel,
- a saját fogyasztáson felüli felesleget a tanyák 30%-a értékesíti,
- a tanyák 5%-a termel elsősorban értékesítésre.

A tanyák nagy része elsősorban állattenyésztéssel és kertészeti tevékenységgel foglalkozik, kisebb része (14%) fókuszál a szántóföldi növénytermesztésre.

Infrastrukturális adatok

Az infrastrukturális adatok a lakóépület építési éve, a villannyal való ellátottság, a vízellátottság és a vízminőség szempontok alapján kerültek felmérésre. A kutatás eredményeképpen megállapítható, hogy a legtöbb fellelhető tanya 1945 és 1989 között épült. Az építés évének meghatározásával következtetni lehet a tanya lakóépületének általános állapotára, komfortfokozatára. A tanyák létesítésének és felújításának számbeli növekedése csak Baja tanyás településen volt jellemző az 1945–1989 időszakban. 1990 után, de különösen a 2000-es években – általános tendenciaként – Baja tanyás körzeteire is jellemző volt a tanyalétesítések, felújítások számának jelentős csökkenése.

A felmért tanyák villannyal való ellátottsága kifejezetten jónak mondható, ugyanis a tanyák 87%-án van vezetékes villany. A vízzel való ellátottság megfelelően biztosított.

A tanyai lakosság helyzete

A lakosságra vonatkozó adatok alapján megállapítható, hogy a tanyákon élő lakosok jelentős része (68%) aktív korú, 18–60 év közötti. A két kistérségben a tanyákon élők 1/5-e 60 éven felüli, jellemzően nyugdíjas, illetve rokkantnyugdíjas, 11%-a még kiskorú (18 év alatti). A kutatás nem terjed ki a kiskorúak iskolába járási problémáira, de erre vonatkozó egyedi jelzések szinte minden körzetről érkeztek. A szociális helyzet felmérésének adatai szerint a tanyasi emberek több mint fele részesül valamilyen jogcímen szociális ellátásban. A hátrányos helyzetben élők jelentős része (77%) Baja tanyasi körzeteinek tanyáin él.

Kecskeméti kistérség

Földrajzi adottságok, tanyák száma

A Duna-Tisza közén a tanyák számát tekintve a Kecskeméti kistérségben őrződött meg leginkább az eredeti tanyavilág. A Kecskeméti kistérség 17 tanyás településén összesen mintegy 13 ezer külterületi lakóingatlan található. A kistérségben 29 ezren élnek külterületen, ami a kistérség lakosságának 17%-a. Az öt legtöbb külterületi lakossal rendelkező kistérségi település: Kecskemét (13 ezer fő külterületi lakossal), Lajosmizse (3438 fő külterületi lakossal), Helvécia (2082 fő külterületi lakossal), Tiszakécske (1781 fő külterületi lakossal) és Ballószög (1079 fő külterületi lakossal). A tanyavilág differenciált és sokszínű. A korösszetétel rendkívül változatos, de összességében a Kecskeméti kistérség demográfiai mutatói kedvezőbbek, mint a magyar társadalom egészéé. Vannak nagyon „fiatal” tanyás települések, pl. Ballószögön a 15 évesnél fiatalabb lakosság aránya meghaladja a 23%-ot, míg az időskorúak részaránya alacsony. Ugyanakkor vannak olyan települések is, ahol a külterületen (pl. Kunbaracs) élő időskorú (60 év feletti) lakosság részaránya meghaladja a 30%-ot, a fiataloké pedig alig 13%.

Gazdasági helyzet

A kistérség külterületi lakossága körében rendkívül alacsony a foglalkoztatottság, átlagos szintje 33%. A foglalkozási struktúrát tekintve, a mezőgazdasági foglalkozásúak aránya átlagosan 20% alá esett, viszont Kecskemét külterületén már csak alig 9%.

A mezőgazdaság leépülésével a tanyákon élő mezőgazdasággal foglalkozók egy része munka nélkül maradt, és tartósan nem talál munkalehetőséget. A makrogazdasági és globális piaci körülmények miatt a vidéki, tanyasi termékek piacvesztése következett be, ami kedvezőtlen változásokat eredményezett a tanyavilágban. Ennek változtatása érdekében szükséges lenne a jogi-szabályozási környezet változtatása.

Infrastrukturális adatok

A tanyák műszaki állapotát alapvetően meghatározó építési évük tekintetében elmondható, hogy 37%-uk 1945 előtt épült, 49%-uk pedig 1945–1990 között. Az összkomfortos tanyasi ingatlanok a fiatal és vitális tanyás községekben és Kecskemét külterületén érik el a legmagasabb részarányt (45–58%). A legidősebb lakossággal, és legrégebbi épületekkel

rendelkező tanyás településeken a komfort nélküli ingatlanok aránya eléri a 70%-ot. A kistérség tanyáinak 85%-a lakott, melyből 9%-ban rendszeres szociális ellátásra szoruló lakosok élnek.

A tanyák villanyellátása a kistérségben kimagaslóan jónak mondható, a vízellátás területén viszont rosszabb a helyzet, mindössze 12%-uk van vezetékes hálózatba kötve.

Legkedvezőbb helyzetű tanyavilág Ballószögön, Felsőlajoson, Jakabszálláson, Fülöpházán, Szentkirályon található. A tanyák jelentős része ezeken a településeken lakható és megújítható. Ezzel ellentétben Ágasegyházában, Kunbaracson, Ladánybenén, Nyárlőrincen, Orgoványon és Városföldön az átlaghoz viszonyítva kedvezőtlenebb a tanyák helyzete.

Közbiztonság

A meglehetősen rossz közbiztonság javítása kiemelt cél kell, hogy legyen. Eddig az önszerveződő polgárőrség járőrei tettek a legtöbbet.

Eddigi megvalósult (és tovább erősítendő) intézkedések a térségben

- 1) tanyagondnoki szolgálat kialakítása,
- 2) külterületi földutak karbantartása, javítása (évente egy alkalommal),
- 3) jelzőrendszeres házi segítségnyújtás bevezetése,
- 4) külterületi kerékpárút-építés,
- 5) közösségi ház felújítása Jakabszálláson,
- 6) tanyasi termékek feldolgozásának és piacra jutásának elősegítése (pl. Tanyasi Áruk bolthálózat Budapesten).
- 7) Tanyafejlesztési Program intézkedései (A Kecskeméti kistérség összesen 197 millió Ft pályázati pénzhez jutott.).

További szükséges és javasolt intézkedések a kistérség tanyás településein

- 1) tanyagazdaságok információhoz juttatása, gazdák tájékoztatása (pl. pályázatokról),
- 2) „Tanya-bank” működtetése (a gazdálkodó családok kedvezményes hitelhez juttatása),
- 3) kétlépcsős iskolatej-beszállító program önkormányzati közreműködéssel (az önkormányzat részt vállalna a tej begyűjtésében, pasztörizálásában, és az iskolákhoz eljuttatásában).

Fő fejlesztési cél a kistérségben

- 1) a tanyás településrészek funkcióbővítő megújítása a környezeti és társadalmi fenntarthatóság érdekében,
- 2) a jelentős külterületi különbségek kiegyenlítése, a kevésbé fejlett részek felzárkóztatása,
- 3) a külterületeken élő társadalmi közösségek megerősítése.

Kiskunfélegyházi kistérség

Földrajzi adottságok, tanyák száma

A Kiskunfélegyházi kistérség a Duna-Tisza közén a Kiskunsági-homokhát és a Kunsági löszös síkság határterületén helyezkedik el. A kistérség teljes területe 71.751 ha. Az összes termőterület valamivel több, mint fele van szántó művelési ágban. A 9 településhez tartozó szántóterület (33.839 ha) a megye szántóterületének (384.043 ha) 8,8%-át teszi ki. Igen jelentős az erdő- és gyepterületek kiterjedése.

A Kiskunfélegyházi kistérségben az önkormányzatok által használt népesség és lakcímnnyilvántartás szerint 5 908 db tanya van. A hivatalosan lakatlan tanyák száma 2 508 db (az összes tanya 38,8%-a), melyek közül 918 db lakhatatlan, romos állapotban van vagy már egyáltalán nincs nyoma.

Gazdasági helyzet

A jobb adottságú, keleti területeken elsősorban szántóföldi növénytermesztést folytatnak, míg a nyugati homok területeken jellemzőbb a kertgazdálkodás, a szőlő- és gyümölcsstermesztés.

Tanyás térségek problémái, szükséges intézkedések

1) Úthálózat

A kistérség települései kiterjedt földúthálózattal rendelkeznek, de minőségükkel a külterületi lakosság nincs megelégedve. Az utak állapotát legtöbb esetben az időjárás és a rajta közlekedő mezőgazdasági gépek befolyásolják. Az utak rendbetételéhez mindenképpen szükséges lenne a települési útkezelő eszközpark kiépítése és/vagy minőségjavítások/útnemesítés elvégzése a településenként kijelölt 8–10 km-es gyűjtőutak nyomvonalán. Az alacsony számosságú átkötő- és bekötőutak felújítása, valamint néhány helyen térszerkezeti változások miatt új utak létesítése is indokolt.

2) Ivóvízellátás

A tanyák egészséges ivóvízzel való ellátása érdekében az arzénal nem szennyezett területeken helyi víztisztító készülékek felszerelése jelentene megoldást, illetve két zártkertes övezet vezetékes vízzel való ellátását tervezik.

3) Villamosáram-ellátás

Az egyes határrészek elnéptelenedéséhez hozzájárult az elmaradt villamoshálózat kiépítés. Ma már inkább a hálózatok alacsony kapacitása és fejletlensége jelenti a problémát.

4) Csatornázottság (vízelvezetők)

A csatornák karbantartására, belvízi védekezésre területalapú hozzájárulást szedtek a vízgazdálkodási társulatok a földtulajdonosoktól, melyet a nem belvízveszélyes területeken élők a társulatok létét veszélyeztetve nem fizettek be. A másik nagy probléma, hogy a legkevésbé igénybevett elvezetőket egyesek beszántják. Komoly feladat lenne a megszünt csatornaszakaszok újraásása, valamint megoldást kell találni a vízelvezetők rendszeres karbantartására.

5) Informatikai hálózat

A telefon és az internet használata ma már életünk szerves részévé vált. Ez a tanyákon élőkre is igaz, de a mobiltelefon és mobilinternet hálózatok lefedettségében szolgáltatónkként vannak különbségek. Akár központi programokkal is támogatni kell a helyi átjátszók vagy erősítők telepítését.

6) Szemétszállítás

A belterületi közszolgáltatás mindenki számára kötelező, a külterületre viszont nincs általános rendszer, ezért a településeket az egyedi megoldások jellemzik. Sok helyen okoznak gondot az illegális hulladéklerakók, amelyek felszámolásához az önkormányzat és a helyi lakosság évenkénti rendszeres munkája (szemétkgyűjtő akciók) szükséges.

7) Közbiztonság

Kritikus területet jelent a közbiztonság. A megoldáshoz szükséges a téma komplex kezelése, a rendőrség összefogása a társszervezetekkel (pl. mezőőr, polgárőrség, tanyagondnok, szociális munkás, stb.). A rendőrség számára fontos lenne a terepjáró képesség javítása, mert számukra a tanyák nehezen megközelíthetőek. Célszerű lenne a leállt jelzőrendszer kialakítása, amit esetleg valamilyen helymeghatározó rendszer is segítené a könnyebb odatalálás érdekében. Kívánatos lenne az állandó rendőri jelenlét, de ezt sokszor korlátozza a szűkös üzemanyagkeret. Szükség lenne egy térfigyelő rendszer kiépítésére, ami a fő közlekedési kereszteződéseket figyelné meg.

Kiskunmajsai kistérség

Földrajzi adottságok, tanyák száma

A Kiskunmajsai kistérség a Duna-Tisza közti síkvidék keleti peremének középső területén helyezkedik el. Meghatározó tájtípusa a csernozjomos homoksíkság. A kistérség a Kiskunság része, teljes területében a Duna-Tisza közti Homokhátsághoz tartozik.

A kistérség 6 településének közigazgatási területe összesen 485 km², Bács-Kiskun megye területének (84 44,81 km²) 5,74%-a. A kistérség külterületei a közigazgatási terület 97%-át teszik ki (471 km²). A kistérségi települések külterületei jellemzően több tanyakörzetről állnak, melyeket a lakcímnnyilvántartásban és a különböző helyi önkormányzati dokumentációkban is önállóan neveznek és kezelnek a települési önkormányzatok.

A kistérség 33 tanyakörzetében összesen 3 136 tanya felmérése történt meg. A kistérségi szintű átlagos tanyaszám mutató tanyacsoportonként 95. Az egyes tanyakörzetek mind kiterjedésükben, mind tanyaszámukban jelentősen eltérnek egymástól.

Gazdasági helyzet

A mezőgazdasági tevékenységet végző tanyák többségében szántóföldi növénytermesztéssel foglalkoznak, melyet az állattartás és a kertészeti tevékenység követ, illetve egészíti ki.

Tanyás térségek problémái, szükséges intézkedések

1) Tanyai termékek piacra jutásának elősegítése

A településeken előállított helyi élelmiszer alapanyagok és élelmiszerek közvetettéskben való biztosítása érdekében kistérségi szintű gazdasági mechanizmusok megvalósítása szükséges. A tanyai termékek értékesítését biztosító önkormányzati fenntartású helyi piacok létesítése, a tanyai termékek védjegy- és minőségtanúsítási rendszerének bevezetése, a tanyai termékek feldolgozását biztosító, önkormányzati tulajdonú helyi, kisléptékű feldolgozó kapacitások létesítése, fejlesztése szükséges. Fontos lenne a tanyagazdák számára nyújtott, a piacra jutást, a termelést és helyi feldolgozást, a közvetlen értékesítést segítő szolgáltatások biztosítása, valamint a tanyai termékek értékesítése a térségi kiskereskedelmi boltokban.

2) Földutak karbantartása

A külterületi önkormányzati fenntartású földúthálózat hossza 751,33 fkm. A települési önkormányzatok többsége csak részben rendelkezik az útkarbantartási munkálatokhoz szükséges gépekkel, eszközökkel. A tanyás térségi úthálózatok gyűjtőút funkciójú útjai (fődülői) a nagyobb forgalmi terhelés miatt folyamatos karbantartást igényelnek. Ehhez

eszközök, gépek beszerzése szükséges, valamint a földutak felületének megerősítése (pl. kőzúzalékkal fedés, vegyi alapú teherbírás-javítás).

3) Tanyagondnoki szolgálatok fejlesztése

Valamennyi településen foglalkoztatnak tanyagondnokokat, illetve falugondnokokat, a szolgálatok munkáját a helyi polgárőrség önkéntesei segítik. A települések külterületeinek többségében jelzőrendszeres házi segítségnyújtás biztosított a rászorulóknak részére. A szolgálatok működéséhez a humánerőforrás megtartása és bővítése, új eszközök beszerzése, a meglévő eszközök cseréje, az új tevékenységek végzéséhez eszközök beszerzése szükséges.

4) A tanyás térség szellemi és kulturális örökségének védelme

4.1) Épített örökség védelme: A kiskunmajsai tanyás térségben több mint 50 útszéli kereszt található, amelyek a kegyeleti és vallási funkció mellett általában tájékoztató pontokként is szolgálnak. Általában a főbb gyűjtőutak keresztesződésében, az egyes tanyakörzetek határain állnak. Az útszéli keresztnek többsége felújításra, illetve restaurálásra szorul, közvetlen környezetük rendbetétele szükséges.

4.2) Szellemi örökség védelme: A kiskunmajsai tanyás térség több százévi fennállása alatt ápolta, megőrizte hagyományait. Az agráriumhoz és tanyai életmódhoz tartozó értékek bemutatását több települési önkormányzat is felvállalta, helytörténeti gyűjtemények, tájházak, tematikus állandó tárlatok létrehozásával. Cél az állandó és időszakos kiállítások megvalósítása a helytörténeti gyűjtemények kiállítási anyagainak bővítésével, a kiállító helyek tárgyi eszközeinek egyidejű fejlesztésével.

5) Tanyagazdaságok fejlesztése

A felmért tanyák közül minden tizedik összedőlt vagy romos tanya. A tanyai lakóépületek állagmegóvó, alapterület-növelő, valamint komfortfokozat növelő építési beruházásainak megvalósítása szükséges a tanya lakóépület funkciójának helyreállításával.

A gazdálkodási célú épületek állagmegóvó, alapterület növelő, infrastruktúra fejlesztési tárgyú építési beruházásainak megvalósítása, új gazdálkodási épületek építése szükséges a tanyai gazdálkodásra alkalmas funkciók helyreállításával, valamint gazdálkodási célú gépek, kisgépek, eszközök beszerzése a jelenlegi mezőgazdasági tevékenységek fejlesztésével, új mezőgazdasági tevékenységek elindításával. Az életvitelszerűen tanyán élők számára a gazdaságok kerítéseinek felújítása, új kerítések létesítése, meglévő karamok felújítása, újak létesítése kívánatos. Vetőmag, gyümölcsfa csemete vásárlása, állatállomány kialakítása, bővítése indokolt a jelenlegi mezőgazdasági tevékenységek fejlesztésével, új mezőgazdasági tevékenységek elindításával, illetve induló gazdák részére.

A tanyáknak átlagosan 80%-a elektromos energia ellátásban részesül, a több mint félezer villany nélküli tanya 2/3-a Kiskunmajsán és Jászszentlászlón található. Az életvitelszerűen tanyán élők és az induló gazdák számára a közüzemi elektromos hálózathoz történő csatlakozás kiépítése szükséges. Nem közüzemi elektromos energia ellátással a kistérségben mindössze 7 tanya rendelkezik. Még nem terjedtek el a megújuló elektromos energiatermelés rendszerei, melyek telepítése fejlesztési cél.

A kiskunmajsai térségben 2633 db tanyán tapasztalható vízminőségi probléma. A tanyai gazdaságok önállóan nem tudják megoldani a vízellátási, vízminőségi gondjaikat, ezért tanyacsoportokból álló, egyedi vízellátó rendszerek kiépítése lenne célszerű.

Fontos cél az egyedi szennyvíz-kezelési rendszerek kialakítása is.

A kiskunmajsai térség, mint a Homokhátság egyik területi egysége, állandósult vízhiánnyal (aszály) és időközi belvíz gondokkal sújtott terület. Hosszú távú cél egy komplex vízgazdálkodási terv elkészítése.

Mórahalmi és Kisteleki kistérség

Földrajzi adottságok, tanyák száma

A felmért kistérségek Csongrád megye leghátrányosabb kistérségei közé tartoznak. Külterületük jelentős kiterjedésű, nagyszámú külterületi lakos által lakott. A két kistérség 15 településén megközelítőleg 9 300 tanya található, amely országos viszonylatban igen magas számnak tekinthető.

A Mórahalmi kistérség külterületén 5 481 tanya a Kisteleki kistérség külterületén pedig 3 827 tanya található. A Mórahalmi kistérség 9 települése mind kiterjedt tanyavilággal és jelentős lakossággal bír. A külterületen él a Mórahalmi kistérség lakóinak 41%-a.

A kérdőíves felmérés a programban szereplő minden településre kiterjedt, így viszonylag pontos adatokkal rendelkezünk a külterületen élők és dolgozók életkörülményeiről.

A felmérés alapján a Kisteleki kistérségben a lakható állapotú tanyák 48%-ának elsődleges funkciója a lakóhely, ezen belül 31%-uk rendelkezik gazdasági funkcióval is. A mórahalmi kistérség tanyái hasonló értékkel rendelkeznek. A lakatlan tanyák közül a Kisteleki térségben 9%, a Mórahalmi térségben 30% azon tanyák száma, ahol a tulajdonosok nem laktak ott, csupán valamilyen gazdasági funkciót lát el a tanya.

Gazdasági helyzet

Gazdasági funkciókat tekintve a két kistérség jelentősen mezőgazdasági jellegéből kiindulva nem meglepő, hogy a megkérdezettek 26–33%-a folytat kis-, illetve nagytermelést az agrárszektorban. Számos esetben a piacra vagy felvásárlók számára történő értékesítés együtt jár az önellátással is, amely a tanyai életforma előnyös tulajdonsága. A két kistérségben a tanyasi lakosok 30–33%-a termeli meg saját maga és családja számára a különböző élelmiszereket. Összességében a tanyák közel 60–65%-a rendelkezik valamilyen gazdasági funkcióval. A tanyai turizmus a felmérés alapján azonban csekély jelentőségű.

Demográfiai adatok

A demográfiai adatokat tekintve a két kistérségben nagyon hasonló összetételű lakosságról beszélhetünk. A felnőtt aktív korú lakosság (18-60 éves korosztály) aránya mindkét térségben 54%. A fiatalok aránya 26–30%, a 60 évnél idősebb lakosság 16–20%-ban jelenik meg a külterületen.

Az iskolai végzettség nagyban meghatározza a foglalkoztatottság szerkezetét, valamint jelentős hatással van a munkanélküliség alakulására is. A térség főként mezőgazdasági profiljából adódóan a megadott foglalkozási formák is az agrárium köré csoportosultak. Az aktív korúan jelentős része östermelőként dolgozik.

Infrastrukturális adatok

A felmérés során a háztartások állapotára, infrastrukturális helyzet feltérképezésére is sor került. A tanyai épületek állapotát jól tükrözi a keletkezés időpontja. A tanyák építési ideje 91%-ban 1990 előtti időszakra tehető. Ezen belül az 1945 előtt épült tanyák 47, illetve 39%-a igen jelentős hányadnak számít. A tanyákon a lakóépület mellé szervesen hozzákapcsolódnak egyéb építmények (pl. ól, pince, egyéb gazdasági épületek). Infrastrukturális ellátottságot tekintve a háztartások majdnem mindegyikében van vezetékes villany, a vízellátás pedig nagyon sok esetben fűtővízről megoldott, amelynek minősége sok esetben problematikus. A

felmérés során a tanyasi épületek vizsgálatakor jelentős mértékű volt a komfort nélküli házak száma, melyek fejlesztésre, korszerűsítésre szorulnak.

A külterületi lakosság számára az egyik legnehezebb feladat a belterületekkel, más településekkel való kapcsolattartás, hiszen a közlekedési feltételek nem kedvezőek. A kapcsolattartás elsősorban a belterülettel való együttműködést, összeköttetést jelenti, hiszen a tanyasiak napi szinten rászorúlnak a belterület nyújtotta szolgáltatásokra (pl. iskola, egészségügyi ellátások), azonban a térségben lévő külterületi úthálózat minősége közel sem kielégítő.